

Л.О.ЗАПСОЧНА,

лектор Комунального закладу культури
«Миколаївський обласний художній музей
ім. В. Верещагіна»,
м. Миколаїв

ДІЯЛЬНІСТЬ МИКОЛАЇВСЬКОГО ОБЛАСНОГО ХУДОЖНЬОГО МУЗЕЮ ІМ. В.В. ВЕРЕЩАГІНА В ГАЛУЗІ ВІДРОДЖЕННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ (З ДОСВІДУ РОБОТИ)

Однією з важливих задач музею є розвиток художньої культури широких мас відвідувачів, відродження та збереження українських народних традицій декоративно-прикладного мистецтва. У фондах Миколаївського обласного художнього музею ім. В. В. Верещагіна зберігається багато високоякісних творів не тільки професійних художників, а й майстрів декоративно-прикладного мистецтва. Ці роботи стали основою для створення декількох пересувних одноденних виставок.

Такі заходи активізують відродження українських народних ремесел, традицій, обрядів і свят, відновлення родової спадкоємності, духовних зв'язків між поколіннями. Здавна навчання прийомів декоративно-прикладного мистецтва відбувалося через родину, від матері до дочки, від батька до сина. В кожній хаті стояв ткацький станок, зроблений батьком. Більшість предметів побуту виготовлялась власноруч. Професійних художників-дизайнерів в минулому не існувало, майстрами були всі. Спеціального навчання в учбових закладах не відбувалось, дитина просто спостерігала за діями старших і повторювала їх, при потребі батьки пояснювали, як зробити краще.

В Петриківці малюки 3-4 років вмочали пальчик у фарбу і «натикували» (малювали) ягідки, складніші елементи малювали старші діти і мамі-майстрині. Раніше дівчаток з раннього віку (з 3-х років) починали учити прясти, шити та вишивати. За тим, як гарно та охайно вишита сорочка в дівчини, визначали, якою вона стане господинею. До повноліття дівчатам треба було наткати і вишити собі придане. (А спочатку – посадити, виростити і зібрати льон або інші волоконні рослини, зібрати, обробити, зробити з них нитки). Тому, як тільки дівчатка дотягувалися ногами до підніжок ткацького верстака (10-12 років), їх починали вчитити ткацтву. Щоб вступити до гурту старших дівчат, треба було показати створену власноруч і гарно вдягнену ляльку. А дорослі дивилися, наскільки якісно, охайно та красиво вона створена. Так дівчата доводили свою дорослість і водночас набували навичок, необхідних для

сімейного життя. Аналогічно велося навчання і хлопчиків. На вечорницях не стільки розважалися, скільки займалися рукоділлям. А парубки теж спостерігали, обираючи наречену не тільки за красою, а більше за працьовитістю. Хлопці теж змагалися, хто ліпше вирізьбить і оздобить пряжку для своєї дівчини, сплете гарнішого кошика, та інше.

Таким чином, повсякденне життя наполегливо вимагало від молоді не просто оволодіння традиційними народними ремеслами, а і намагання стати кращими, вдосконалювати вміння. А діти з раннього віку активно включалися в трудову діяльність, що забезпечувало не тільки спадкоємність поколінь, а і ранній розвиток дітей, тренування дрібної моторики. Зараз цей зв'язок минулого і теперішнього значно порушений.

Широке розповсюдження та доступність з раннього віку засобів технічної комунікації приводить до зміни психологічного сприйняття, переважного розвитку інших відділів людського мозку, ніж навіть декілька десятиліть тому.

Фахівці фізіологи, психологи та педагоги часто повторюють слова В. Сухомлинського: «Розум дитини – в кінчиках пальців». Вони добре знають, що будь-яка робота на кінчиках пальців, тренування дрібної моторики стимулює активні точки, які покращують процес встановлення мозкових зв'язків, викликають розвиток певних зон кори головного мозку. І якщо раніше діти активно здійснювали різноманітні дії кистю руки не тільки в іграх, а в обслуговуючій праці, до якої дитину направляли з найменшого віку, то сьогодні малюки спочатку вчать натискати на кнопки іграшок і клавіатури.

Як наслідок, у дітей переважно розвиваються інші, не ті, що у їх батьків, відділи головного мозку. Відповідно, у них буде і інше мислення. Це ще більше посилює розрив поколінь. А оскільки при роботі з кнопками і клавіатурою рухи пальців дуже одноманітні, йде дія на обмежені ділянки шкіри і, отже, нервових закінчень, то це може викликати обмеження і розвитку мозку, і мислення. Аналогічна дія екранів і моніторів – глядач дивиться на пласке зображення, яке постійно змінюється. Лікарі-офтальмологи фіксують звуження поля бічного зору, зниження спроможності переводити фокусування очей з близьких на дальні об'єкти і навпаки, погіршення сприйняття об'ємних предметів та глибинного зору, втрату здатності концентрувати увагу на нерухомих об'єктах. Багато сучасних педагогів-практиків відзначають зміну психології учнів, збіднення їх сприйняття, уваги, пам'яті. Через поганий розвиток дрібної моторики м'язів кисті руки дітям складніше дається засвоєння навиків письма.

В даний час більшість дітей вдома, в сім'ї, в учбових закладах позбавлені можливості різноманітної побутової та художньої діяльності. Не всі батьки розуміють її важливість, багато хто не може навчити, тому що самі не вміють. Дорослі самі часто лише натискають кнопки на пральній машині, хлібопічці та інших побутових приладах. Виникає необхідність спеціальних занять по розвитку і тренуванню дрібної моторики в дитячих садах, школах, учбових центрах. Дуже добре проводити такі заняття, спираючись на народне декоративно-прикладне мистецтво. Для продуктивнішої організації такого навчання можна поради використовувати музейні програми. Діти, розглядаючи, високохудожні твори з колекції музею, бачать, що ті види діяльності, які входять в програми дошкільних та шкільних навчальних закладів (малювання різними матеріалами, ліплення, вирізування, вишивка та

інші), можуть використовуватися для створення справжніх витворів мистецтва. Розвиток суспільства вимагає нових форм музейної діяльності. Це не тільки показ експонатів або їх зображень та розповідь про них, а і практична діяльність відвідувачів.

Дуже добре в музейні програми включати безпосередню роботу глядачів з різними матеріалами: проведення майстер-класів, або хоча б їх елементів, організація майстерень, прикладна демонстрація прийомів. На жаль, в нашому музеї нема можливостей та приміщень для проведення практичних занять. Екскурсивод може застосовувати лише елементи демонстраційних майстер-класів. А от у виїзні заняття можна і треба включати різні види прикладної діяльності. Адже для багатьох шкіл і дошкільних установ дуже складно привезти в музей велику групу дітей. У таких випадках музей сам приїжджає в ці організації, де створені кращі умови для проведення саме практичних занять.

Наприклад, під час експонування пересувних одноденних виставок «Зимова казка» та «Зимові візерунки», ми показували дітям використання такого виду українського народного мистецтва як витинанка у традиційному та сучасному новорічному декорі. Слухачі довідалися про історію виникнення та розвитку цього виду декоративно-прикладного мистецтва. Екскурсивод на конкретних прикладах показувала застосовування витинанок у минулому та сьогодні, їхню роль в оздобленні вітальних листівок, новорічної ялинки та приміщень. Учні мали змогу на практиці опанувати прийоми створення різних видів витинанок та поєднання їх у сюжетні композиції, ознайомитися з новими технологіями та інструментами, побачити, як давні традиції отримують сучасний зміст та значення.

Під час проведення одноденної виставки «Світле свято Великодня» діти не тільки можуть довідатися про суто українські традиції, пов'язані з цим святом, а і самі зробити писанку-мальовку або вітальну листівку. Учні можуть намалювати ескіз розпису писанки як своєрідного листа-побажання, використовуючи показані знаки води, сонця, символи землеробства та інші, не тільки як красивий малюнок, а усвідомлюючи їхній глибинний зміст, розуміючи значення окремих елементів цих візерунків та їхніх поєднань.

А виставка «Твори декоративно-прикладного мистецтва родини Базилевських-Барташевичів у колекції музею» (ткацтво, розпис, витинанки) надає унікальну можливість показати та порівняти різні види декоративно-прикладного мистецтва, розповісти про історію їхнього виникнення та розвитку, взаємовплив. Тут теж можна і треба поєднати розповідь з різними видами практичної діяльності.

Працюючи з дітьми, стимулюючи їх до створення виробів народного декоративно-прикладного мистецтва, ми викликаємо і зацікавлення їхніх батьків, тобто починаємо відроджувати оту прадавню вертикаль народної педагогіки, адже ці діти заохочують своїх батьків до народного мистецтва, а самі, коли підростуть, вже зможуть навчати народним традиціям своїх молодших братів і сестер, а пізніше – власних дітей.

Показ музейних творів декоративно-прикладного мистецтва обов'язково супроводжується розповіддю про прадавнє сакральне значення елементів традиційних українських візерунків, що допомагає розумінню української народної філософії, світогляду. Адже кожна деталь у вишивках, розписах,

різьбленні мала важливе сакральне значення. Ці знаки є архетипічним відображенням упорядкованості всесвіту та графічним відображенням символів і образів духовних та фізичних енергій.

На жаль, в учбових програмах шкіл і дошкільних учбових установ, навіть в поширених зараз дитячих центрах раннього розвитку спостерігається переважання розвитку логічного мислення, а емоційний та чуттєвий розвиток значно відстає. Музейні заходи можуть і повинні виправляти цей дисбаланс.

А заняття різними видами рукоділля переважно впливають саме на емоційну та чуттєву сферу, врівноважують і гармонізують розвиток правої та лівої півкуль головного мозку, посилюючи праву півкулю, активізують творче, нестандартне мислення, прищеплюють художній смак, допомагають зосередитися та заспокоїтися, відволіктися від тривоги і вийти із стану стресу, закласти у створювану річ або картину позитивні образи. Активація дрібної моторики навіть вирівнює гормональний фон в організмі. Саме виконання однакових монотонних рухів допомагає заспокоїтися, розслабитися. Змінюється серцевий ритм, знижується напруга в м'язах і нервовій системі. Настає природний стан медитації, абстрагованості від проблем. Не випадково останнім часом спостерігається значне підвищення інтересу до народних промислів, декоративно-прикладного мистецтва, рукоділля, «хенд-мейду», незважаючи на те, що всі речі можна купити, а вартість одних тільки матеріалів для творчості може значно перевищувати ціну готових магазинних виробів.

Миколаївський обласний художній музей ім. В.В. Верещагіна давно і плідно співпрацює з учбовими закладами міста і області. Заходи, що проводяться музеєм, сприяють відродженню та збереженню українських народних традицій декоративно-прикладного мистецтва.

Список використаних джерел і літератури.

1. Українське народознавство: Навч. посібник / за ред. С.П. Павлюка, Г.Й. Горинь, Р.Ф. Кирчіва. – Львів: Фенікс 1994. – 608 с. /с.194-202, 353-408.
2. Войтович В.М. «Українська міфологія». – К: Либідь 2002. – 664 с.
3. Рыбаков Б.А. «Ремесло Древней Руси». – М.: Изд-во АН СССР 1948. – 792 с.
4. Рыбаков Б.А. «Язычество древних славян». – М. Наука 1981. – 608 с.
5. Л.О. Запісочна. Тематико-експозиційні плани одноденних виставок «Зимова казка». / 2012 р. – 3 с.; «Зимові візерунки». / 2015 р. – 3 с.; «Світле свято Великодня». / 2013 р. – 4 с.; «Твори декоративно-прикладного мистецтва родини Базилевських-Барташевичів у колекції музею». / 2012 р. – 5 с.
6. https://www.youtube.com/watch?v=1Fq2cHt_Ips&index=83&list=PLP-KiWYSL0UIWd4mN_LIPUrQ8_LL55HUM СЛАВЯНСКИЕ РЕМЁСЛА И РУКОДЕЛИЯ (Подборка видео.)
7. <http://ruslekar.info/Kommentariy-k-state-Disleksiya-stoykoe-narushenie-sposobnosti-chitat-3049.html>
8. <https://vk.com/rod1933>